



UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De eeuwige wederkeer van de zichtbare vuist

[Bespreking van: B. van Bavel (2016) *The invisible hand? : How market economies have emerged and declined since AD 500*]

Hollanders, D.

DOI

[10.5117/TVGESCH2018.3.007.BOEK](https://doi.org/10.5117/TVGESCH2018.3.007.BOEK)

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Geschiedenis

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hollanders, D. (2018). De eeuwige wederkeer van de zichtbare vuist: [Bespreking van: B. van Bavel (2016) *The invisible hand? : How market economies have emerged and declined since AD 500*]. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 131(3), 529-530.
<https://doi.org/10.5117/TVGESCH2018.3.007.BOEK>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

Geschiedtheorie en -filosofie, tijdvakoverschrijdend

Bas van Bavel, *The invisible hand? How market economies have emerged and declined since AD 500* (Oxford University Press; Oxford, 2016) 330 p., krt., tbl., grf., €18,99 ISBN 9780199608133

De eeuwige wederkeer van de zichtbare vuist

Het is geen gewaagde propositie dat we in een markteconomie leven. Academisch economen zouden dit zonder toelichting noteren. Journalisten zouden dat zonder toelichting citeren. En geen lezer zou daar weer vraagtekens bij plaatsen – als het krantenlezers al interesseren zou, want zoals de vis niet nadenkt over water, denkt de burger niet na over markten, of over dat wat markten genoemd worden.

Volgens historicus Bas van Bavel zouden markten echter wel ge-problematiseerd, ge-conceptualiseerd, gedeconstrueerd en gehistoriseerd moeten worden. En daar heeft hij gelijk in. De ene markt is immers de andere niet. Wat onder markten verstaan wordt, voldoet dikwijls niet aan gangbare definities ervan. Daarnaast veranderen markten. Ze ondergaan verandering en zetten zelf verandering in gang. Ze hebben volgens Van Bavel zelfs een levenscyclus. Het historiseren van markten onderneemt van Bavel in zijn *The invisible hand?* op een leesbare, kennisvolle, diepgaande en daarmee overtuigende manier. Conceptualisering van markten geschiedt evenwel (te) summier.

Maar eerst zij de these en methode van Van Bavel bezien. Van Bavel onderscheidt twee type markten: markten voor consumptiegoederen en die voor productiefactoren (kapitaal, land, arbeid), en richt zich op de laatste. Hij analyseert opkomst en stagnatie van deze markten in Irak in de periode 500-1100, in Italië (1000-1500), in de Nederlanden (1100-1800) en in Engeland en de Verenigde Staten (1500-2000). Het

algemene patroon is dat factormarkten ontstaan in navolging van en mede veroorzaakt door opstanden die de positie van de bestaande feodale elite verzwakken. Markten, gekenmerkt door concurrentie, specialisatie, mobiliteit en flexibiliteit, vergroten vervolgens de productie. Daarbij is, zo tekent Van Bavel aan, overigens een deel van de waargenomen groei het gevolg van commodificatie van voorheen ongeprijsde productie. Markten blijken na een periode van opgang steevast 'self-undermining' te worden. Factormarkten faciliteren namelijk vermogensongelijkheid en leiden zo tot polarisatie. In een proces van wederzijdse afhankelijkheid – financiële elites behoeven de staat ter protectie van hun eigendommen en staten hebben door financiële elites gemonopoliseerde financiële middelen nodig – penetreert de marktelite de staat. De door factormarkten gegeneerde economische macht wordt omgezet in politieke macht. Het resultaat is dat 'capitalist elites even became the state' (p.270) en de 'market economy was, as it were, taken hostage by these elites' (p.271). Hét machtsmechanisme daarbij is de kredietafhankelijkheid van de staat: wie betaalt, bepaalt en wie leent niet minder. De door markt elites veroverde staat faciliteert vervolgens niet langer de voor efficiënte marktwerking noodzakelijke voorwaarden als concurrentie en sociaal kapitaal. Factormarkten zijn daarmee in een dialectisch proces in hun tegendeel verkeerd en een parasiet geworden (p.255).

De beschrijving van de opkomst en neergang van markten is, zoals het een goed historicus betaamt, empirisch rijk en toch theoretisch geïnformeerd. Het betoog doet uitkomen dat factormarkten geen modern verschijnsel zijn, zonder te vervallen in de historische gemeenplaats dat elke moderniteit wel voorafgegaan is door iets dat er op lijkt. En het sluit aan bij wetenschappers als Polanyi en Braudel, waarbij de propositie van de eeuwige wederkeer van factormarkten evengoed iets wezenlijk anders voorlegt.

Minder precies is de auteur bij conceptualisering van markten. Van Bavel definieert markten als 'systems for exchanging and allocating resources by way of monetary transactions, with prices primarily determined by the forces of supply and demand, and with multiple, competing buyers and sellers' (p.3). Veel configuraties die doorgaans onder de noemer markten gerangschikt worden vallen hiermee af. Zo vallen markten met een of meerdere aanbidders (monopolies en oligopolies) of vragers (monopsonies) buiten deze definitie. Het is voorts niet geheel duidelijk of markten waar vraag en aanbod substantieel beïnvloed worden door de staat (bijvoorbeeld door werkacceptatieplicht voor mensen zonder inkomen) of een kartel van banken (dat zowel aan 'kopers' van vastgoed als aan bouwers ervan leent) nog onder de definitie van Van Bavel vallen. In de opzet van Van Bavel lijken deze 'markten' te vallen

onder de noemer van stagnerende markten waar kapitaal en staat – en niet 'competing buyers and sellers' – begonnen zijn prijzen en hoeveelheden te bepalen.

Een analytisch scherpere en empirisch wendbaardere conceptualisering anders dan het onderscheid tussen opkomende en stagnerende markten had het betoog mijns inziens gestut. Temeer daar markten een positieve associatie hebben en economen en politici het begrip nogal ruim toepassen, is het van belang scherp uit te doen komen dat de tekstboekdescriptie van markten nergens waargenomen kan worden (wellicht nog op de bloemenveiling te Aalsmeer, maar zelfs dat kan worden betwist). Reëel bestaande 'markten' hebben daarbij dikwijls een nefaste uitwerking, zoals Van Bavel overtuigend laat zien; ze werken uiteindelijk – in de neergaande fase – negatief uit. Toch verdedigen economen, journalisten en politici in naam van het concept markt gecorrumpeerde constellaties – of het nu de 'zorgmarkt' is of de 'woningmarkt'. Ik ben zo vrij Van Bavel zo te begrijpen dat dat weer onderdeel is van het politiek-economisch complex dat in de neergaande fase geprivilegieerd vermogen verdedigt. En dat we in een neergaande fase zitten, is in elk geval overtuigend betoogd in *The invisible hand?*

David Hollanders, Universiteit van Amsterdam